

Weberovo shvaćanje države

Gluić, Andrej

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:434235>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
PRIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
NOVINARSTVO

WEBEROVO SHVAĆANJE DRŽAVE

Mentor: Domagoj Vujeva

Student: Andrej Gluić

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TKO JE BIO MAX WEBER?	1
3. Weberovo shvaćanje države	2
1. NASTANAK I POJAM DRŽAVE.....	6
2. POJAM DRŽAVE U SUVREMENOJ POLITIČKOJ TEORIJI	9
5. RASPRAVA	12
6. ZAKLJUČAK.....	14
7. LITERATURA:.....	15
Knjige, radovi i članci:.....	15
Internetski izvori:.....	16
Popis slika:	16

1. UVOD

Max Weber bio je njemački sociolog, filozof, ekonomist te politolog koji je rođen 1864. godine u Erfurtu, u Njemačkoj. Weber se smatra jednim od najutjecajnijih mislilaca 20. stoljeća kao i jednim od osnivača sociologije kao znanstvene discipline. Njegova djela obuhvaćaju širok spektar tema uključujući religiju, ekonomiju, politiku kao i pravo, te birokraciju, racionalizaciju metodologiju sociološkog istraživanja itd. Weberova metodološka razmišljanja kao i analitički pristupi imali su utjecaja na razvijanje sociologije i političke znanosti.

U Weberovoj analizi države, vidljive su i prisutne duboke refleksije o prirodi vlasti, legitimnosti kao i funkcioniranju državnog aparata. Weber, je pristupio proučavanju države s ciljem razumijevanja njene uloge u društvu kao i dinamike koja je karakterizira. Također, njegovo je shvaćanje države prožeto i jednim složenim analitičkim pristupom koji uključuje razmatranje raznih dimenzija moći, autoriteta i legitimnosti. Weberovo istraživanje države obuhvaća promišljanje prirode države kao novovjekovnog pravno-političkog poretka i načina na koji država uspostavlja moć, izražava svoj autoritet te kako osigurava legitimnost u očima građana.

Weberovi ključni koncepti politike odnose se na težnju za sudjelovanjem u vlasti ili utjecajem na njezinu raspodjelu, bilo unutar pojedine države ili među državama. Prema Weberu, politika se svodi na borbu za moć i utjecaj unutar struktura države.

2. TKO JE BIO MAX WEBER?

Max Weber bio je njemački sociolog, ekonomist kao i povjesničar, rođen u Erfurtu, 21. travnja 1864. godine, a umro u Münchenu, 14. lipnja 1920. godine. Weber je studirao pravo, povijest, ekonomiju kao i filozofiju u Heidelbergu, Strasbourgu te Berlinu. Svojim stečenim i bogatim znanjem došao je do doktorata iz pravne povijesti. Prvo je radio kao profesor trgovačkog prava u Berlinu, 1893. godine, a potom i kao predavač ekonomije u Freiburgu u razdoblju od 1894. pa sve do 1897. godine. U konačnici, bio je profesor sociologije u Beču do 1918. godine, nakon čega se prebacio na predavanje u München. Weber je ujedno bio i suosnivač Njemačkog sociološkog društva te urednik časopisa „*Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*“ (od 1903). (Weber, Max. *Hrvatska enciklopedija*, 2013.-2024.)

Slika 1. Max Weber

Izvor: <https://www.deutschland.de/en/topic/knowledge/intellect-and-scholarship/max-weber-pioneer-of-sociology> (15.04.2024.)

Tijekom svog života, Weber je postao jedan od najpoznatijih njemačkih znanstvenika, a danas i jedan od najčešće citiranih sociologa. Znanstvenici već godinama nemalo analiziraju i raspravljaju o njegovoj studiji povezanosti religije i kapitalizma „*Protestantska etika i duh kapitalizma*“. Njegova se djela, čak i više od 100 godina nakon smrti, i dalje čitaju, prevode te iznova tumače diljem svijeta. Čak i oni ljudi koji nisu znali previše o Weberu ni bili aktivno zainteresirani u njegov život, znali su neke od njegovih izjava poput „*politika je poput bušenja kroz tvrde daske*“ i ona „*zahtijeva strast i osjećaj za mjeru*“, iz njegova poznatog predavanja „*Politika kao poziv*“ (1919.). Weber je volio prelaziti tradicionalne granice među disciplinama. Njegovo je istraživanje obuhvaćalo i neke od povijesnih, kulturnih, ekonomskih i ostalih znanosti. (Deutschland,de., 2024.)

3. Weberovo shvaćanje države

Već na početku svog djela „Politika kao poziv“ Weber naglašava kako je teško definirati državu prema sadržaju njezine djelatnosti. Moderna država sociološki se definira na bazi primjene fizičke sile. Ako ne postoji primjena sile kod društvenih tvorbi nastupila bi anarhija. Nadalje govori kako primjena sile nije jedino sredstvo države, ali ta dva pojma su usko povezana. (Weber, 2013:8) Weber promatra državu kao političku organizaciju i ističe za nju kako joj je svojstvena upravo primjena fizičke sile. Za postojanje same države, njeni se podanici moraju pokoriti autoritetu vladajućih. Kada bi pojam sile bio nepoznat za neku društvenu tvorbu, to ne bi bila država, nego anarhija. Stoga je Weber izveo definiciju države i kazao kako je zapravo država „*ona ljudska zajednica koja unutar jednog određenog područja za sebe zahtijeva monopol legitimne uporabe fizičke sile.*“ Ostale pak organizacije, kao i pojedinci imaju pravo uporabe fizičke sile samo u obujmu kojeg im dozvoli država. Država je ta koja posjeduje monopol nad legitimnom uporabom fizičke sile i koja jedina ima pravo korištenja sile. (Weber, 2013:8.) Potrebno je razmatranje kada i zašto to podanici čine, kao i na koje se to osnove oslanja takva vladavina. (Weber, 2013: 9-10).

Vlast se može opisati kao politički uspostavljena sposobnost posjedovanja političke, pravne i ekonomske moći, koja omogućuje kontrolu, vođenje, zapovijedanje i upravljanje unutar društva. Kao društvena struktura, vlast podrazumijeva hijerarhijski odnos nadređenih i podređenih, gdje nadređeni imaju pravo nametanja svoje volje podređenima. Iako se vlast često poistovjećuje s pojmom moći, ona je zapravo samo jedan od oblika njezine manifestacije, definiran političkom i pravnom institucionalizacijom. Prema Maxu Weberu, vlast je institucionalizirana moć. (Hrvatska enciklopedija, *mrežno izdanje*, Vlast, n. d.)

Već u antičkoj filozofiji razmatralo se pitanje dobre vlasti, pri čemu su vlast i upravljanje političkom zajednicom smatrani činom časti i vrlinom. Međutim, tek s razvojem moderne političke teorije i uspostavom države kao novog oblika političke zajednice, koja uključuje impersonalni i apstraktni oblik političke vlasti te jasno razlikuje vladajuće od podređenih, pojavilo se pitanje legitimnosti vlasti. U okviru liberalne tradicije razvila se svijest o nužnosti legitimnog i pravnog temelja vlasti. S razvojem parlamentarizma, političkih stranaka i podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu, kao i utjecajem demokratskih teorija narodne suverenosti, vlast u demokratskim političkim sustavima postaje odgovorna građanima, koji svoju volju izražavaju putem institucija kao što su političke stranke, parlamenti, izbori i referendumi. U modernim ustavnim državama vlast mora biti ne samo legitimna nego i legalna, utemeljena na unaprijed određenim zakonima i procedurama. (Hrvatska enciklopedija, *mrežno izdanje*, Vlast, n. d.)

Prema Weberu, postoje tri osnovna tipa vlasti: tradicionalna vlast, koja se temelji na pokoravanju osobi koja vlada prema tradicionalnim pravilima; karizmatička vlast, koja proizlazi iz emocionalne predanosti vođi s nadnaravnim autoritetom; i legalna vlast, karakteristična za ustavne države, koja se oslanja na racionalnost pravnih pravila.

Weber identificira tri osnovna principa na kojima se temelji vlast (racionalni-legalni tip) vlasti. Prvi princip je važenje moći zapovijedanja, što se očituje u sustavu ozakonjenih racionalnih, apstraktnih pravila koja postaju opća norma za sve, uključujući i one koji su ih donijeli putem određene procedure. Poslušnost se pruža prema pravilima, a ne prema osobama. Pravosudni organi i administrativni aparat djeluju na temelju racionalnih, apstraktnih pravila, a poslušnost se duguje isključivo pravnim normama, a ne ličnosti. Ovaj oblik vlasti, poznat kao legalno-racionalni, temelji se na uvjerenju u zakonitost uspostavljenih pravila te uvjerenju da su oni koji su postavljeni na vlast zakonito ovlašteni izdavati zapovijedi koje se trebaju poštovati. Najčišći primjer takve vlasti je birokratska vlast, odnosno racionalna administracija. Ova vrsta vlasti može se podijeliti na nekoliko različitih oblika: prvo, vlast unutar administrativne organizacije koja se manifestira kroz hijerarhiju; drugo, ovlasti službenika u odnosu na građane; treće, opći pojam političke vlasti koja se ostvaruje na određenom teritoriju putem legitimnog monopola fizičke sile; i četvrto, specifičan oblik političke vlasti gdje politički odlučujuća skupina nadzire upravu. (Weber, 1999: 56.) Drugi princip važenja moći zapovijedanja može se utemeljiti na osobnom autoritetu vladara. Podanici se pokoravaju osobi koja vlada prema tradicionalnoj svijesti o granicama vlasti, odnosno u skladu s ustaljenim običajima. Ovo je oblik tradicionalne dominacije koji počiva na uvjerenju u svetost starih tradicija. Prvobitni oblik tradicionalne dominacije bio je gerontokracija, vladavina "starijih" koji su po definiciji ljudi s iskustvom, znanjem i mudrošću stečenom kroz vrijeme. Otpor podanika bio bi opravdan samo protiv političkog vođe koji ne slijedi tradiciju, ali ne i protiv same vlasti kao cjeline. Najčišći primjer tradicionalne vlasti je patrijarhalna vlast, gdje gospodar može vladati bez administrativnog aparata (kao što je slučaj u gerontokraciji i primarnom patrijarhalizmu) ili s njim (kao u patrimonijalizmu, gdje patrimonij označava imovinu). (Weber, 1999: 57.) Treći način važenja moći zapovijedanja može se temeljiti na posvećenosti nečemu izvanrednom: vjerovanju u karizmu¹. Weber razlikuje osobnu karizmu od karizme funkcije. Ova vrsta vlasti proizlazi iz emocionalne predanosti vođi koji se smatra posebnim, obdarenim osobinama koje se ne nalaze kod prosječne osobe. Karizmatička dominacija se gradi na emotivnom odnosu između

¹ Weber ujedno opisuje karizmu kao „osobinu koja neku osobu odijeva u izvanrednu aureolu i samim time je obdaruje nadljudskim moćima ili neobičnim sposobnostima, iako je ta osoba percipirana kao božanski dar ili uzoran primjer, što je ujedno čini vođom.“ (Weber, 1976: 167.)

podređenih i vladajućeg (vladajućih). Vođu se smatra "darom od boga" ili uzornim primjerom. Najčišći primjeri karizmatičke vlasti uključuju proroke, ratne heroje i velike demagoge. Za Maxa Webera, karizmatička legitimnost je najznačajnija od tri oblika opravdanja moći jer ona proizlazi iz izvanrednih osobina pojedinca i njegove sposobnosti da nadahne i vodi sljedbenike. Ova vrsta legitimnosti je iznimno moćna jer se temelji na emocionalnoj povezanosti i osobnom povjerenju koje ljudi imaju u karizmatičnog vođu. Weber je smatrao da karizmatička moć ima sposobnost preoblikovati društvene i političke strukture na način koji druge vrste legitimnosti (tradicionalna i racionalno-pravna) ne mogu, jer često dovodi do radikalnih promjena i društvenih transformacija. "Stoga racionalna vlast mora biti nadopunjena karizmom jer javni službenici ('birokrati') nisu sposobni donositi stvarne odluke ili preuzimati odgovornost, niti postavljati ciljeve. Ona se mora 'obogatiti' karizmatičkim vodstvom kako bi bila usmjerena na ispravan način." (Bloom, 1990:235)

Teorija političkog legitimiteta koju je izveo Weber, razumije se i kroz prizmu društvenih odnosa zato jer je on smatrao da se takav odnos oblikuje upravo ponašanjem osoba koje međusobno djeluju na jedan uzajaman način. Za društveni je odnos, generalno važno upravo orijentiranje u djelovanju, te je bez toga nemoguće uopće govoriti o odnosu. Društveni odnos sadržava raznolikost sadržaja poput ekonomske razmjene, seksualne ljubavi, neprijateljstva ali i složenijih oblika kao što su brak, crkva te država. Odnos varira i ovisi o samom vremenu trajanja, pa primjerice, dugotrajni odnosi imaju obrasce ponašanja koji su ponavljajući. Sadržaj se odnosa mijenja kroz vrijeme, kao što je to primjerice slučaj sa političkim odnosima koji evoluiraju od savezništva te neslaganja pa sve do konflikata. (Blažević, 1995:20.)

Kao što je istaknuto, društveni se odnos oblikuje kroz aktivnosti sudionika u samom odnosu. Upravo ovakva aktivnost može biti temelj uobičajene prakse ili određenih interesa. No, aktivnost se može osloniti i na svijest o tome da postoji određen legitimni poredak. Kada temelj ponašanja nije samo na čistom interesu ili na praksi koja je uobičajena, već je prisutna i svijest o tome da postoji određen legitimni poredak, tada se može govoriti o njegovoj valjanosti. Kako bi se prihvatio određen poredak, važno je da sudionici društvenog odnosa smatraju svoje ponašanje obvezujućim i prihvaćaju ga kao uzor. Motiviranost za to da se poštuje određen poredak može biti tradicionalna ili ciljno- racionalna. Max Weber je tvrdio kako tradicionalni motivi dovode do toga da poredak bude stabilniji od racionalnih motiva. Navika i ponavljanje tijekom duljeg vremenskog razdoblja imaju jači utjecaj od svjesnog i racionalnog djelovanja koje može biti iscrpljujuće. Stoga su, prema njegovom mišljenju, tradicionalni legitimni poređci češći. Također je važno napomenuti da u stvarnosti, kako smo već spomenuli, idealni tipovi su

rijetki, te da postoji mnogo prijelaza od tradicionalne prema ciljno-racionalnoj društvenoj orijentaciji. (Blažević, 1995:27.)

Pitanje koje se postavlja odnosi se na to kako se zapravo osigurava legitimitet u jednom poretku. Prema Weberu, legitimitet se garantira na dva načina. Prvi način je čistim unutrašnjim pobudama, odnosno afektivno i vrijednosno racionalno, na osnovu vjere u apsolutnu vrijednost, a potom religiozno, odnosno, temeljem vjere da spas ovisi upravo o održavanju poretka, dok je drugi način temeljem očekivanja određenih vanjskih posljedica, odnosno iskorištavanja određenih pogodnosti koje omogućava situacija u vlastitu interesu. (Blažević, 1995:21.)

1.NASTANAK I ETIMOLOGIJA POJMA DRŽAVE

Početak poglavlja „Država-nastanak i pojam“ u Prpićevoj knjizi objašnjava koncept države kao područje kojim upravlja određena zajednica ili pojedinac, a koje predstavlja njihovo vlasništvo i kontrolu. Država postavlja svoju volju nad drugim zajednicama i pojedincima, što uključuje ideje vlasti i podčinjavanja. Pojam država povezan je s terminima poput imperium (latinski) i Reich (njemački). U različitim jezicima, država se često poistovjećuje s pojmom zemlja ili stanje. Također se razmatra kako se pojam država razvijao u zapadnoeuropskim jezicima i kasnije ušao u hrvatski jezik, postavši uobičajen krajem 15. stoljeća. (Prpić, 2016: 56)

Pojam države odražava potrebu za promjenom u društvenoj strukturi i metodama upravljanja. Ova transformacija najčešće se događa pri prelasku iz feudalnog u kapitalističko društvo, uz uspostavu apsolutnih monarhija i kapitalističkog načina proizvodnje. U ovom kontekstu, „*država označava sistem općenitih, apstraktnih i javnih odnosa i funkcija vlasti, te sklop posebnih institucija koje svojim odlukama priskrbuju poslušnost silom ili prijetnjom uporabe sile.*“ (Prpić,2016:57)

Unutar kapitalističkog građanskog društva, država se razvija kao ključni čimbenik u organizaciji proizvodnje i reprodukcije, u skladu sa strukturom kapitalističke robne proizvodnje. Stoga je teško definirati državu kroz univerzalne norme ili prava, a njezino značenje nije moguće u potpunosti razumjeti samo opisivanjem njezinih funkcija. Državu treba shvatiti kroz analizu specifičnih oblika vlasti i sukoba unutar kapitalističkog društva, uzimajući u obzir i povijesni i funkcionalni aspekt. Tek kroz ovu sintezu moguće je potpuno razumjeti pojam države.(Prpić,2016:57)

Razvoj države kao institucije usko je povezan s promjenama u društvenom ustroju, osobito u prijelazima između različitih ekonomskih i političkih sustava. U prijelaznom razdoblju iz

feudalizma u kapitalizam, javljaju se promjene u strukturi vlasti koje su dovele do stvaranja modernih država. Ovaj proces transformacije društvenih odnosa, koji se odražava u uspostavi novih tipova vlasti i institucija, rezultirao je formiranjem države kao apstraktnog sistema javnih odnosa i funkcija vlasti, održavanih upotrebom sile. (Prpić,2016:57)

S obzirom na kompleksnost i raznolikost povijesnog razvoja, pojam "država" teško se može jednoznačno definirati, osobito kada se promatra kroz prizmu različitih teorijskih pristupa. Na primjer, Niccolò Machiavelli je već u 16. stoljeću, u svojim raspravama o političkoj teoriji, koristio pojam "lo stato" kako bi opisao strukture vlasti, pritom povlačeći paralele između despocija orijentalnih društava i političkih uređenja antičkog Rima. (Prpić,2016:58) Machiavellijev pristup postavlja temelje za razumijevanje države kao entiteta koji je neodvojiv od načina vladavine i ekonomskog ustroja društva.

U daljnjoj analizi, važno je razlikovati orijentalne despocije od europskog feudalizma, gdje je vladavina temeljena na privatnom vlasništvu nad zemljištem i hijerarhijskom ustroju društva. U orijentalnim društvima, vlast nad zemljom i resursima bila je apsolutna, dok su u europskom feudalizmu feudanci zadržavali moć putem vojne sile i kontrole nad proizvodnim resursima. (Prpić,2016:59).

Feudalna struktura, koja se razvila iz tradicija germanskog zemljišnog vlasništva, definirala je osnovu društvene i političke moći tijekom srednjeg vijeka. Uloga rata i podjele zemlje dodatno je ojačala feudalne odnose, omogućujući vojskovođama da postanu zemljoposjednici te da uspostave feudalnu rentu kao temeljnu ekonomsku instituciju. (Prpić,2016:60). Ovaj proces rezultirao je formiranjem društvene hijerarhije u kojoj su vlasnici zemlje posjedovali značajnu političku i ekonomsku moć, dok su seljaci i niži slojevi društva bili podložni eksploataciji. Daljnji razvoj feudalnog društva temelji se na koncentraciji vlasti u rukama feudalaca, koji su održavali moć putem privatnog vlasništva i vojne sile. Ova decentralizirana struktura vlasti odražavala se kroz feudalnu rentu i eksploataciju podložnika (Prpić,2016:61). Međutim, pojava gradova i trgovine tijekom srednjeg vijeka počinje potkopavati feudalni poredak, dovodeći do razdvajanja gradske ekonomije od seoskog gospodarstva. Srednjovjekovni gradovi postaju središta zanata i trgovine, iako su i dalje povezani s feudalnim sustavom putem obveza prema feudalnim gospodarima. Postupno, formiranje tržišta i razvoj obrta unutar gradova doveli su do stvaranja suprotstavljenih ekonomskih sustava, gdje su gradovi postajali suprotnost feudalno-seljačkom društvu (Prpić,2016:62).

Razvoj sredstava za proizvodnju, društvena podjela rada i istraživanje prekomorskih puteva značajno su doprinijeli napretku trgovine i obrta u srednjovjekovnim gradovima. Ti faktori

omogućili su gradovima da preuzmu vodeću ulogu u eksploataciji feudalnih zemljoposjednika. Kroz proces uspostavljanja robne proizvodnje, gradska eksploatacija feudalno-seljačke klase dobiva ekonomski oblik, oslobađajući se neposredne fizičke prisile. Politička autonomija gradova odigrala je ključnu ulogu u borbi protiv feudalnih vlasti, čime je osigurana akumulacija kapitala. Kako Marx naglašava, osnova eksploatacije leži u neekvivalentnoj razmjeni između sela i grada, što jasno pokazuje temeljni karakter tog odnosa u feudalnom društvu. (Prpić,2016:63).

Srednjovjekovni gradovi razvili su kompleksne upravne strukture koje su bile hijerarhijski organizirane. Ove strukture bile su ključne za osiguravanje ekonomske stabilnosti kroz kontrolu proizvodnje i razmjene unutar gradova. Osiguravanje ekvivalentne razmjene postalo je ključno za održavanje socijalnog poretka i ekonomske stabilnosti. Funkcije gradske uprave nisu bile privatno vlasništvo, već su predstavljale specifične administrativne strukture odgovorne za nadzor nad ovim procesima. (Prpić, 2016:64) Korporativno uređenje u srednjem vijeku, koje se manifestira kroz cehove, bilo je temeljno za organizaciju proizvodnje i regulaciju radnih odnosa. Cehovi su igrali ključnu ulogu u održavanju stabilnosti radne snage i omogućavanju efikasnije eksploatacije radnika. Suprotnost između majstora i naučnika u cehovima nije klasna suprotnost, već rezultat patrijarhalnog odnosa koji je održavao društvenu strukturu i socijalni poredak. (Prpić, 2016:65)

Proces formiranja države kao apstraktne političke strukture započinje u srednjovjekovnim gradovima, koji se postupno udaljavaju od feudalnih gospodara i stvaraju vlastitu autonomiju. Ova autonomija temelji se na robnoj proizvodnji i trgovini, što jača ekonomski položaj gradova i doprinosi formiranju nove društvene klase koja se suprotstavlja feudalnom sistemu. Ova transformacija označava početak prelaska na moderni koncept države.(Prpić:2016:66)

Koncentracija vlasti i sredstava u rukama apsolutnih monarhija rezultira monopolom fizičke prinude. Apsolutna monarhija uspijeva eliminirati feudalističku decentralizaciju i centralizirati vlast i sredstva proizvodnje. Na taj način, država postaje nezavisna od lokalnih gospodara, omogućavajući stvaranje moderne državne vlasti koja se temelji na organizaciji centralizirane birokracije. (Prpić, 2016:66)

„Proces nastanka države očituje se, prvo, kao koncentracija i centralizacija sredstava vlasti na monarhovom dvoru. Feudalne družine i milicija autonomnih gradova potpuno podliježu birokratski i hijerarhijski ustrojenoj masovnoj armiji. One bivaju razoružane i raspuštene“
(Prpić ,2016: 67)

2. POJAM DRŽAVE U SUVREMENOJ POLITIČKOJ TEORIJI

Iako se dugo tragalo za dosljednim teorijskim okvirom u politološkom shvaćanju države, ipak ne nedostaje ni sadržajnih ni metodoloških smjernica. Kako navodi Lalović (2008:47.) „za njime se može tragati u produktivnom dijalogu s tri pojedinačno suvremeno- znanstvena priloga primjerenom razumijevanju države, a to su: 'Teorija (pojam) države' A. Passerin d' Entrèves (1969/1967/1962), zatim „Povijest država“ B. Barret- Kriegel (1979/1989) te „Povijest modernog pojma države“ Q. Skinner (1989/1997/2002.)“

Pri tome, primarno djelo koje je temelj shvaćanja suvremene države, odnosno pojma države, svakako je „Teorija (pojam) države“ gdje je A. Passerin d' Entrèves izložio jedan sklop kako bi se država razumjela u cijelosti. Prema Passerin d' Entrèvesu, razumijevanje države podrazumijeva jedan diferenciran pristup koji sadržava tri aspekta samog pojma „država“.

Prvi aspekt odnosi se na povijesno shvaćanje države, gdje se ona promatra kao moć ili sila. U tom kontekstu, država se povezuje s pojmom sile koja ne ovisi o volji pojedinca, ali može osigurati provođenje zapovijedi. Država ima monopol nad upotrebom sile i postoji samo ako može taj monopol održati. S ovog stajališta, država predstavlja odnos snaga između onih koji vladaju i onih koji su podložni. Ipak, to ne znači da je država samo fizička sila, a još manje da je nasilje njezina suština. Ključno je da se zapovijedi državne volje provode, kako je Weber naglašavao. Pritom, pojam "Macht" upućuje na mogućnost provođenja vlastite volje u određenom društvenom kontekstu, neovisno o korištenim sredstvima.

Drugi aspekt razmatra državu kao oblik vlasti. Iako država uključuje upotrebu sile, ta sila nije neograničena niti proizvoljna; ona je regulirana pravom i podložna zakonima. Poimanje države kao vlasti je impersonalno, što znači da vladaju zakoni, a ne pojedinci. Država se definira kroz pravni sustav koji uključuje pravila i propise koji omogućuju suživot ljudi i postojanje same države. Gdje zakon prestaje, tamo prestaje i vlast. Ovo shvaćanje, koje vidi državu samo kao vlast, odražava normativističku pravnu teoriju koja teži razdvajanju iracionalne moći putem pravne regulacije.

U trećem aspektu, država se promatra kao autoritet, pri čemu se građani podvrgavaju njenim pravilima. Država nije samo zakonski sustav, budući da zakone donose ljudi, što može rezultirati njihovom proizvoljnošću. U usporedbi s državom kao moći i vlasti, gdje su pojedinci prisiljeni na poslušnost, u kontekstu države kao autoriteta, građani se politički i moralno

obvezuju na poslušnost. Ova perspektiva, koja se fokusira na državu kao autoritet, karakteristična je za političku filozofiju koja istražuje teoriju političke obveze.

Država se može promatrati s različitih stajališta. Prvo, kao moć ili sila, što se odnosi na njezinu učinkovitost. Drugo stajalište vidi državu kroz prizmu vlasti i legaliteta, dok treće stajalište analizira državu kao autoritet i legitimnost. Da bismo cjelovito i precizno definirali državu, potrebno je objasniti kako se sila ili moć, kada je legalizirana kao vlast, razvija u legitimni autoritet. (Lalović, 2008:47-50.)

3. Weber o naciji (državi) i nacionalizmu

Weberova istraživanja o naciji i nacionalizmu fokusiraju se na specifične osjećaje solidarnosti unutar određenih grupa ljudi. U svom djelu "Privreda i društvo" Weber objašnjava naciju kao skupinu koja se osjeća jedinstveno, često u kontrastu s drugim grupama. Ovaj osjećaj solidarnosti može se razviti kroz zajedničke običaje, jezik ili povijesne okolnosti, ali nije nužno vezan za objektivne faktore. Weber tvrdi da se nacionalna zajednica formira kroz vjeru u zajedničku etničku pripadnost, što često potiče na političku mobilizaciju i stvaranje nacionalnih država (Kursar,2013:408), „Ono što je nacionalno predstavlja posebnu vrstu osjećaja, koja je u jednoj skupini ljudi, povezanih jezičnom, vjerskom i običajnom zajednicom ili istom sudbinom“ (Weber, 1976 I, 337, cit. prema Kursar, 2013:409)

Weber smatra da se država mora aktivno uključiti u gospodarsku politiku kako bi osigurala opstanak i budućnost nacije. Posebno se osvrće na njemačku državu, naglašavajući da ona mora imati odlučujuću riječ u ekonomskim pitanjima. Prema Weberu, ekonomska borba traje čak i u prividno mirnim razdobljima, a nacije moraju voditi „ekonomsku borbu“ kako bi opstale. Kritizira znanost koja ne rješava konkretne društvene probleme, ističući kako je važno imati praktične ciljeve i mjere.

Weber također ističe važnost političke znanosti u analizi interesa različitih društvenih klasa, koji oblikuju svakodnevne političke odluke. Njegov konzervativizam dolazi do izražaja u inzistiranju na očuvanju nacionalnog kontinuiteta, koji omogućava budućim generacijama da naslijede stabilno društvo i prosperitetne uvjete za život, te postanu „preci budućih pokoljenja“ (Kursar, 2013:410).

U okviru razmatranja Njemačke, Weber se fokusira na način na koji nacija i država mogu postati moćnije, posebno u kontekstu imperijalizma i sukoba među europskim silama. Pitanje koje postavlja jest: Je li opravdano žrtvovati ljude radi jačanja države? Weber smatra da je

Njemačka prisiljena postati "država moći" kako bi opstala u geopolitičkom okruženju, te naglašava važnost "objektivne politike" koja nije vođena taštinom ili mržnjom, već fokusirana na povijesne zadatke. Dalje, Weber ukazuje na to da nacije poput Njemačke, koje su "države moći", moraju preuzeti odgovornost za svoje mjesto u povijesti, dok male nacije nemaju tu mogućnost. Smatra da Njemačka mora spriječiti dominaciju velikih svjetskih sila. Također se spominju i Rusija, Velika Britanija te SAD, koje će, prema Weberu, odlučivati o kulturnom i političkom smjeru svijeta (Kursar,2013:413) Ukratko, Weber razmatra kako državna moć i nacionalni identitet igraju ključnu ulogu u opstanku i jačanju nacija, posebno u kontekstu velikih svjetskih sukoba i imperijalizma.

4. Država moći

Moćna je država ona koja održava društveni mir, koja potiče gospodarski razvoj te ima efikasnu vanjsku politiku kojoj daje prednost u odnosu na unutarnju politiku. (Weber, 2013:27.) Prema historijskoj školi, država ima i drugačije opravdanje. Slijedeći Hegela kao svog uzora, zagovornici ove škole u državi vide svjetovnu zamjenu za božansko. Država je institucija koja zauzima vrh društvene hijerarhije i kroz koju se jasno očituje svrha povijesnog razvoja. Unutar historijske škole bilo je romantičara koji su državu smatrali sredstvom za oslobođenje naroda i izražavanje jedinstvenog nacionalnog duha. Također, postojali su i oni koji su tražili alternativu vojno-birokratskoj državi, čime je i Weberov pristup bio blizak. No, za Webera je ključno da država ostane državom upravo zato što, kako on ističe, ima monopol na primjenu fizičke sile. . Obilježje države su vlast i moć, bez njih ne bi je bilo. Vlast i moć mogu biti još efikasnije, odnosno mogu se razblažiti, demokratizirati. U suvremenim demokratskim uvjetima, kako se otvara pristup upravnim poslovima sve većem broju ljudi, tako se proširuje osnova za regrutiranje kadra koji je stručan. Demokracija, koju opisuje Lalović (2008:19) „ jest oblik političke zajednice koji se uspostavlja protiv države. Demokracija nije samo pobjeda društvenog nad političkim, nego zagovaranje politizacije društva, odnosno opreka društvenog i političkog, ona nadomješta oprekom političkoga i društvenoga.“ U karizmatškoj vladavini se ciljevi ostvaruju pod svaku cijenu, ne birajući sredstva i bez obzira na posljedice. Weber navodi kako pravog političara koji je odgovoran, još ni nema. U takvoj je osudi politike sadržana i neizvjesnost koju ona donosi sa sobom. Također, smatrao je kako donošenje krivih zaključaka u znanosti manje šteti nego do donošenja loših političkih odluka. Društvena znanost poznaje samo dio političke stvarnosti. Politika zna još manje, ali mora donositi odluke i kada zna i kada ne zna, kao i o poznatoj te nepoznatoj stvarnosti. Promašaj se nažalost, prepoznaje prekasno. (Weber, 2013:29.)

Weberova teorija o državi ističe važnost racionalno-pravne vlasti, gdje su odluke i politika oblikovane kroz racionalne procese unutar zakonskih okvira i birokratske administracije. Država je, prema Weberu, institucija koja je nužna za održavanje društvenog poretka i pravne sigurnosti, ali koja također posjeduje inherentne opasnosti zbog svoje tendencije ka birokratizaciji i otuđenju od društva. Weberova država temelji se na tri ključna elementa: birokraciji, koja osigurava red i upravlja državnim poslovima putem hijerarhijske strukture; zakonskom autoritetu, koji se temelji na pravnim normama i pravilima koja legitimiraju moć vlasti; te monopolu nad fizičkom silom, koji omogućava državi da provodi svoje odluke i održava red. Weber je vjerovao da, iako moderna država omogućava red i stabilnost, istovremeno predstavlja opasnost za slobodu pojedinca zbog dominacije birokratskog aparata. Njegovo razumijevanje države također uključuje skepticizam prema demokraciji i apsolutizmu. Smatrao je da demokracija može ugroziti vladavinu zakona jer može voditi ka prevelikoj proceduri i formalizmu, dok apsolutistički sustavi često ne uspijevaju ostvariti svoje ciljeve zbog prevelike koncentracije moći. Birokratizacija, prema njemu, dovodi do toga da sredstva postaju važnija od ciljeva, čime se potiskuje politička kreativnost i inovativnost. (Weber, 2013:30.)

Weber je smatrao da država mora biti u stanju donositi odluke čak i kada nema potpunu spoznaju o stvarnosti. Ipak, u takvim okolnostima, donošenje loših političkih odluka može imati ozbiljne posljedice, a promašaji se često prepoznaju prekasno. Weberovo poimanje države stoga ukazuje na složenost i dvosmislenost političke vlasti, koja mora balansirati između autoriteta i odgovornosti, racionalnosti i kreativnosti, moći i legitimiteta. (Weber, 2013:32.)

4. RASPRAVA

Weberovo shvaćanje države kao i njegov pristup društvenim znanostima utjecali su na oblikovanje moderne političke teorije, sociologiju i na filozofiju. Njegov rad ujedno je temelj razumijevanja složenih odnosa među vlasti, autoriteta, moći kao i društvene strukture. Činjenica je kako do sada analizirano i istraženo, govori o tome kako se Weberova ideja o državi i njegovoj teoriji vlasti može sagledati kroz ključne točke.

Prvo, država se definira i sagledava kao monopol nad legitimnom silom. Weberova definicija države kao entiteta s „monopolom nad legitimnom uporabom fizičke sile“ je jedna od najcitiranijih te najutjecajnijih u društvenim znanostima. Ova definicija obuhvaća ujedno i bit države kao političkog fenomena i naglašava ujedno ulogu države u održavanju društvenog reda. Fokus je Weberovog shvaćanja države upravo na funkciji kontrole koju ima država kao i prisile,

naglašavanjem pritom kako je država jedina institucija koja ima pravo korištenja sile da osigura poštivanje zakona ali i stabilnosti. Ovaj je pristup ujedno i značajan jer izbjegava moraliziranje o samoj prirodi države. Weber, umjesto da državu definira kao inherentno dobru ili zlu, promatra je kao sredstvo političke moći što opet otvara mogućnost za realističnu analizu na koji način funkcioniraju države, koji su alati u korištenju kako bi se održavala vlast i kakav imaju utjecaj na društvene odnose.

Drugo, Weberov je pesimizam vidljiv u vezi sa modernom državom koji proizlazi iz njegovih promišljanja o birokratizaciji kao i o racionalizaciji. Bio je ujedno stajališta kako modernizacija donosi tzv. „željezni kavez“ birokracije gdje se gubi kreativnost, spontanost kao i individualna sloboda. Birokracija postaje dominantnom formom organizacije zbog racionalnosti i efikasnosti, ali također ona stvara rigidnu strukturu neosjetljivu na ljudske potrebe. Ovakav pesimističan pogled na birokratizaciju otkriva ujedno i Weberovu zabrinutost zbog pretjerane racionalizacije koja dovodi do dehumanizacije društvenih odnosa. U svom djelu "Protestantska etika i duh kapitalizma", Weber naglašava da su racionalni procesi, iako korisni za organizaciju društva, također odgovorni za smanjenje smisla i vrijednosti u ljudskom životu. U kontekstu države, to znači da vlast postaje stvar procedura i formalnosti, a ne stvarne političke vizije ili vođenja.

Treće, Weber je bio dosta skeptičan prema sustavima- demokraciji kao i apsolutizmu. Smatrao je kako nijedan ni drugi ne uspijevaju u ostvarenju svoje misije. Apsolutizam, prema njemu, završava često u samovolji elita koje koriste moć da ostvare svoje ciljeve, dok demokracije koje teže procedurama, mogu ugušiti političku inovaciju i pritom se previše oslanjaju na birokratske mehanizme. Weberova kritika demokracije ne znači da je on bio protiv vrijednosti demokracije, kao što su sloboda i jednakost, već je bio zabrinut zbog onog što je smatrao previše formalnim, odnosno shvaćanjem demokracije. Smatrao je da demokratski procesi često vode do banalizacije politike, gdje se odluke donose na temelju popularnosti umjesto na temelju kompetencije ili stručnosti. Njegov rad sugerira potrebu za političkom elitom koja bi bila kompetentna, ali istovremeno odgovorna narodu.

Četvrto, jedan od važnijih doprinosa političkoj teoriji je svakako klasifikacija i tipova legitimne vlasti, odnosno tradicionalne, karizmatičke te legalne vlasti. Ovi tipovi vlasti daju okvir za razumijevanje različitih političkih sustava i načina na koji vlast traži i dobiva legitimitet u očima naroda. Weberova teorija legitimnosti vlasti naglašava da se vlasti ne održavaju samo silom već i time što ih ljudi prepoznaju kao legitimne.

Na kraju, kao peto, Weberova teorija naglašava napetost među državom i društvom. Država je prema Weberu, organizacija koja se može otuđiti od društva, postajući entitet koji provodi vlastite interese umjesto interese građana. Demokracija bi, prema Weberu, trebala biti oblik političke zajednice koji se uspostavlja protiv prevelikog utjecaja države, ali istodobno riskira da vlasti postanu previše proceduralne te formalističke, gubeći pritom doticaj s realnim potrebama društva.

U konačnici, može se kazati kako Weberovo shvaćanje države pruža jedan temelj da se razumiju složeni odnosi među vlasti, moći kao i društvenim strukturama u modernom društvu. Isto tako, Weberova teorija je duboko pesimistična u pogledu modernizacije, dok je istovremeno i veoma realistična te korisna da se razumije politička dinamika. Weberova analiza države kao organizacije koja ima monopol nad legitimnom silom, te njegova razmatranja o birokratizaciji, legitimitetu i napetostima između države i društva, predstavljaju ključne doprinose političkoj teoriji i sociologiji koji ostaju relevantni i u suvremenom kontekstu. Weber je skeptičan prema mogućnostima da politički sustavi, bilo demokratski ili autoritarni, uspješno pomire potrebu za redom i pravdom s potrebom za slobodom i inovacijom. Njegova djela ostaju važna za svakoga tko želi razumjeti ne samo kako države funkcioniraju, već i kako bi mogle funkcionirati bolje u svijetu u kojem su moć i vlast i dalje dominantne sile.

5. ZAKLJUČAK

Weberovo shvaćanje države predstavlja duboku analizu njezine uloge, funkcije i legitimnosti unutar društvenog konteksta. Prema Maxu Weberu, država je institucija koja posjeduje monopol nad legitimnim nasiljem unutar određenog teritorija. Ova definicija naglašava ključni aspekt države - njezinu sposobnost da koristi silu ili prijeti njezinom upotrebom kako bi očuvala red i sigurnost unutar društva. Međutim, Weberovo shvaćanje države ide dalje od pukog fokusa na nasilje. Ona ističe da država također posjeduje legitimnost koja proizlazi iz priznavanja njezine vlasti od strane građana. Ova legitimnost može proizaći iz različitih izvora, kao što su tradicija, legalitet ili karizma vladajućih. Kroz analizu ovih faktora, Weber rasvjetljava složenu dinamiku koja definira odnos između države i građana.

Nadalje, Weber istražuje ulogu birokracije u funkcioniranju države. Prema njegovoj teoriji, birokracija predstavlja ključni mehanizam kroz koji država ostvaruje svoje ciljeve. Birokracija osigurava racionalno upravljanje državnim poslovima putem formaliziranih procedura, pravila i hijerarhije. Unatoč svojoj efikasnosti, Weber upozorava na potencijalne nedostatke birokracije, poput birokratske inercije ili dehumanizacije u postupanju s pojedincima. Štoviše, Weber istražuje političke procese unutar države, uključujući donošenje zakona, političke strukture i procese donošenja odluka. Kroz ovu analizu, on naglašava kompleksnost političke vlasti i međusobne interakcije između različitih društvenih grupa i interesa.

U konačnici, Weberovo shvaćanje države pruža duboko razumijevanje njezine uloge u organizaciji društva i ostvarivanju političke moći. Njegova analiza naglašava važnost razmatranja države kao ključnog aktera u političkom i društvenom životu te ističe nužnost proučavanja kompleksne dinamike koja definira odnos između države, političke vlasti i građana.

7. LITERATURA:

Knjige, radovi i članci:

- 1.) Bilandžija, Mateja (2023.): *Max Weber i tipovi vlasti*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. URL: <https://repositorij.pravo.unizg.hr/islandora/object/pravo:5095/datastream/PDF/view> (pristupljeno 16.04.2024.)
- 2.) Blažević, Robert (1995.): *Politički poreci i legitimitet*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- 3.) Bloom, A. (1990.): *Sumrak američkog uma*. Beograd: Prosveta.
- 4.) Bušić, M. (2017.): *Karizmatička vlast - relikv prošliosti ili konstanta ljudske povijesti*. Zagreb: Hrvatski studiji. URL:

<https://zir.nsk.hr/islandora/object/hrstud:1117/datastream/PDF/download> (pristupljeno 17.04.2024.)

- 5.) Đurić, Mihajlo (1964.): *Sociologija Maksa Webera*. Zagreb: Matica hrvatska.
- 6.) Kulenović, Enes (2013.): *Moderna politička teorija*. Zagreb: Fakultet Političkih znanosti,
- 7.) Lalović, Dragutin (2008.): *Države na kušnji*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske.
- 8.) Prpić, Ivan (2016): *Doba politike*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca/ Disput
- 9.) Weber, M. (1999.): *Vlast i politika*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk–Hrvatsko sociološko društvo.
- 10.) Weber, M. (2013.): *Vlast i politika*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- 11.) Weber, Max (2013.): *Politika kao poziv*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- 12.) Weber, Max (1976.) *Privreda i društvo (I i II)*, Prosveta Beograd

Internetski izvori:

- 1.) Deutschland.de., 2024., URL:
<https://www.deutschland.de/en/topic/knowledge/intellect-and-scholarship/max-weber-pioneer-of-sociology> (pristupljeno 15.04.2024.)
- 2.) Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Vlast (n. d.): *Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024.* <https://www.enciklopedija.hr/clanak/vlast> (pristupljeno 25.08.2024.)
- 3.) Weber, Max. *Hrvatska enciklopedija, 2013.-2024.*, URL:
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/weber-max> (pristupljeno 15.04.2024.)

Popis slika:

Slika 1. Max Weber.....2